

שמעתא עמיקתא

גליון תרט"ז | פרשת בלק | תשפ"ד | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

כיצד ישלים רמ"ח תיבות בק"ש שעל המיטה

א. איתא **בזוהר חדש** (רות דפו"י דף ע"ה) דבק"ש יש להשלים רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח אבריו של אדם, ומשי"ה תקנו דשי"ץ יחזור תיבות ה' א-להיכם אמת. והקורא ק"ש שלא עם הציבור תקנתו דיכוין בט"ו ווין דאמת ויצבי, ומי"מ חשיב מעוות לא יוכל לתקון, דלא יכול לטייל אותם שלשום רמ"ח כשאר הציבור. [ויעוי' **בבב"ב** (סי' ס"א) ובד"מ מ"ש בביאור ההשלמה].

ובטור (סי' ס"א) כתי' דיש נוהגין לומר תחלה אל מלך נאמן, ויש מוסיפין לומר אמן אל מלך נאמן, להשלים מנין רמ"ח תיבות, והרמ"ה השיב על זה וכתב דהאי מנהגא לית ליה עיקר [ע"ש בב"ב וביב"ח מ"ש בדברי הטור. אולם הג"ח (ש"ס) כתב דמצונו בכמה מוספיקים דנהו לומר אל מלך נאמן, ונראה דמנהג קדמון היה, אלא שאח"כ בטלוהו כדי שלא יפסיקו בין הבחור בעמו ישראל לשמע, ותקנו במקומו שיחזור השי"ץ ה' א-להיכם אמת, דהכי איתא **בספר התיקונים** תיקון י' (כ"ה): **וכן נהגו בני ספרד. וכ"כ בספר הזוהר** בסוף פרשת וירא אלו ה' (קא. בסתרי תורה) **ובמדרש הנעלם** (וזהר חדש רות). [נ"כוצ"ב כתב **בב"ח** (ש"ס) דכך היה מנהג כל ישראל בילדותו ע"פ הסידורים שבידנו מאבותינו וע"פ ה**רוקח** (סי' ס"ג) לומר אל מלך נאמן, ועכשיו נתבטל ע"י ספר התיקונים והזהרה].

ולדינא **בשו"ע** (סי' ס"ג) דכדי להשלים רמ"ח תבות, מסיים השי"ץ ה' א-להיכם אמת, וחוזר ואמר בקול רם ה' א-להיכם אמת. ואם קורא ביחוד יכוין בט"ו ווי"ן שבאמת ויצבי שעולים צ', והם כנגד שלש שמות הרוחיה, שכל שם עולה כיון וארבעת אותיותיו הם ל'. אולם **בד"מ** (סי' ס"א) כתב דנ"ל דאם קורא ק"ש ביחוד אע"ג דכיוון ט"ו ווי"ן, מ"מ קורא לו בזהר מעוות לא יוכל לתקון גו", וע"כ יאמר בתחלה אל מלך נאמן. וכ"כ **בהגהותיו** (סי' ס"ג) דנהגו שכל הקורא ק"ש ביחוד יאמר אל מלך נאמן.

ב. וכתב **המשנ"ב** (סי' ס"ג) דכשמתפלל בציבור, היחיד בלחש מסיים גם כן תיבת אמת, אבל אח"כ אינו חוזר לומר אמת, אלא מתחיל ויצבי וכוון.

וכתב **בחסד לאפלים** (סי' ס"ה אות ג') דאם גמר היחיד קודם החזן לשמו ה' א-להיכם אמת לאמת שהרי אמרו (ברכות ג') בין ויאמר לאמת ויצבי אל יפסיק, ושם ימתין לחזן, ואח"כ יתחיל ויצבי. ולא כמנהג העולם שמתחילין לחזן לומר אמת כולם כאחד, ומפסיקים בין א-להיכם לאמת, והם טועים.

ובכה"ח (סי' ס"ג) דאין נראה לדבריו, דלא אמרו שלא להפסיק אלא בדיבור, אבל בשהייה בלבד לא מקרי הפסקה, כמ"ש **המטה יהודה** (סי' ס"ו אות ב'). אולם **ברב פעלים** (ח"ב סי' ס"ו) הביא דברי חסד לאפלים ולא חרעו מדי, ומשמע דהכי ס"ל לדינא.

ג. והנה בשי"ץ הכופל את התיבות כתי' המחבר דמסיים לעצמו ה' א-להיכם אמת וחוזר ואומר ה' א-להיכם אמת. ובכה"ג לכאוי' נמצא דאומר רמ"ח תיבות.

וכבר עמד בזה בספר **עשרה מאמרות** לרמ"ע מפאנו (מאמר אל כל ח"י"א סי' י"ז) וכתב דשי"ץ אינו אומר בלחש אמת, ויחיד אומר בלחש אמת ואינו חוזר ואומר אמת (ויצבי וכו') ונמצא דהוי רמ"ח תיבות מכוון. אבל אם אומר בלחש וחוזר ואומר אמת הוי רמ"ט תיבות. והביאו **המו"א** (סי' ס"ג) וכתב ע"ז: אבל ר"מ אלשקר כתב שיש לומר גם בפעם ראשון אמת שלא להפריד ביניהם, ואמת השני אינה מן המנין אלא נוספת ברכת אמת ויצבי.

והמשנ"ב (סי' ס"ח) הביא דברי העשרה מאמרות, והדר הביא דברי **הפמ"ג** (א"א סי' ס"א) דהמנהג כש"ע שיש לומר גם בפעם הראשונה אמת שלא להפריד ביניהם, וסיים דהגר"ח כתב שהעיקר כעשרה מאמרות. ע"כ. ונראה דלא חרעו בדבר כחך מניחה.

ובכה"ח (ש"ס) כתב דמנהג העולם שהשי"ץ מסיים תיבת ה' א-להיכם בקול רם, והציבור עונים אחריו אמת, ואח"כ חוזר ואומר ה' א-להיכם אמת בקול רם, והציבור אינו חוזרים לומר אמת אלא אומרים ויצבי וכו'. אולם **ברב פעלים** (ח"ב סי' ס"ו) אחר שהביא דברי הפמ"ג דהמנהג שהשי"ץ יאמר גם בפעם הראשונה אמת שלא להפריד ביניהם. כתב דכן עיקר.

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א מר"ן וראש כולל הוראה רמות

שמעתא אליבא דהלכתא

האם יש לחוש למחלות תורשתיות בשידוכין

א. לישא ממשפחת מצורעים ונכפין. ב. בכמה הוי חזקה. ג. הכרעת ודאי או ספק. ד. חזקת אחיות אם סגי בבי פעמים. ה. חילוק בין חזקת משפחה לחזקת אחיות. ו. חזקה ע"י אחים ואחיות ודורות הבאים. ז. איסור או עצה טובה. ח. באיזה מחלות נאמר דין זה. ט. בענין שידוכין. י. לפטור מצומות.

א. לישא ממשפחת מצורעים ונכפין

איתא **ביבמות** (סד:) תניא מלה הראשון ומת, שליש לא תמול דברי רבי, רשבי"ג אומר שליש תמול רביעי לא תמול, והתניא איפקא, הי מנייהו אחרינתא. **ופרש"י** איזו מהמשניות נשנית אחרונה דנסמוך עליה אמלתא דמר ודמר דכל חד וחד הדן משיטתיה קמיינתא ונקט שיטתיה דחבריה, ובתרייתא עיקר דחדור בהו מקמיינתא. ת"ש דאמר ר' חייה בר אבא א"ר יוחנן מעשה בארבע אחיות בצפורי שמלה ראשונה ומת שניה ומת שלישית ומת, רביעית באת לפני רשבי"ג אמר לה אל תמולי. ודלמא אי אתיא שלישית נמי הוה אמר לה, א"כ מאי אסהדותיה דר' חייה בר אבא. ודלמא הא קמ"ל דאחיות מחזקות, אמר רבא השתא דאמרת אחיות מחזקות לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת מצורעים והוא דאתחזק תלתא זימני כו'. **ופרש"י** דאחיות מחזקות - דכי היכי דאשה מוחזקת בגי"פ כך היא מוחזקת בשלש אחיותיה. נכפין - חולין. **והנמוק"י** (ת"ח ברי"ף) פירש נכפין חולים שנופלים מרוב כבוד החולי. ובדך זה פירש **המגיה** בחו"מ (סי' רלב סע' ז).

וכן פסק **הרמב"ם** (א"ס"ב בפ"א ה"ח) דלא ישא אדם אשה ממשפחת מצורעים ולא ממשפחת נכפין, והוא שהוחזקו גי"פ שיבואו בניהם כך. וכן פסקו **הטשו"ע** (אה"ע סי' ב' סע' ז). וכתב **בב"מ** (סי' ק"ו סי"ק יב) שאם האשה שרוצה להתחתן עמה אינה ממשפחת נכפין אבל התברר שהיתה נכפה או צרעת היה בגופה, אפשר דיש לחוש אפי"ל לפי"א בילדותה דיש לחוש שמא תחזור ותהיה נכפה תחתיו, ע"כ. ואפשר דהיכן שהמחלה יש לה ריפוי או עכ"פ לרוב, ידודה הח"מ דבכה"ג א"צ לחוש. וכמו כן היכן שלפי הרופאים הדבר הוחכ שרוחק מאוד שהחולי יחזור, דלמא גם יודה הח"מ דא"צ לחוש. וע"י עוד להלן.

ב. בכמה הוי חזקה

והנה מהנ"ל מבואר דבגי"פ הוי חזקה. אלא דעוד שנינו **ביבמות** (סד - סה.) ניסת לראשון ומת, לשני ומת, שליש לא תנשא דברי רבי, רשבי"ג אומר שלישית תנשא רביעי לא תנשא. ומסקינן שם דבנישואין ומלקיות"ה הלכה כרבי דס"ל שבשתי פעמים הוי חזקה, וסתות ושור המועד כרשבי"ג דס"ל דבגי פעמים הוי חזקה. **ופרש"י** "נישואין" היינו אם נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה מותרת לינשא לאחר, נשאת ולא ילדה אסור לה להנשא. "מלקיות"ה נתנן מי שלקה וחזר וחטא מחזקינן ליה ברשיעא מתרי זימני שלקה, ב"ד כוונתא אותו ולכפה אותו ומאכילין אותו שעורים עד שפסקא חריסו נבקעת. וסתות דנתן אין האשה קובעת לה וסת עד שתקבנה גי"פ ואין מותרת מן הושת עד שתעקר ממנה גי"פ. וכן פסק **הרי"ף** (ב. ברי"ף).

וכן הוא **בשו"ע** (ו"ו"ד סי' רג סע' ג) בענין אשה שמתו בי מבניה מחמת מילה דהוחזקה שבניה מתים מחמת מילה. ועיי"ש (סע' ג) שפסק ע"פ השי"ס הנ"ל דאם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה, שאר האחיות לא ימולו בניהן אלא ימתו עד שיגדלו ויתחזקו כחם. ובאה"ע סימן קנ"ד (ס"ט - ס"ז) כתי' שאם שהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, והוציאה מותרת להנשא עם השני. שהתה עם השני עשר שנים ולא ילדה, דינה עמו כדינה עם הראשון. גירשה, לא תנשא לשלישי. ובסימן ט' (סע' א) פסק דאשה שנשאת לשני אנשים, ומתו, לא תנשא לשלישי, שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים, ע"כ.

ג. הכרעת ודאי או ספק

וכתי' **הרא"ש** (יבמות פ"ו סי' ג) דמסתברא דמילה ונישואין **בתרי זמני הוי חזקה דספק נפשות להקל** וכן נישואין דקטלנית. משמע דס"ל דקיי"ל כרשבי"ג באיסורי אלא דלענין נפשות חיי רבני. אלא דעיי"ש שכתב דאע"פ ששנינו בענין נישאת לראשון ולא היו לו בנים לשני ולא היו לו בנים לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים, נישאת למי שאין לו בנים תצא שלא בכתיבה כו', אע"ג דס"ל להאי תנא דבתרי זמני הוי חזקה **מדאסור לה לשלישי, היינו דוקא לענין איסורא**, אבל לענין ממון בעינן חזקה תלתא זימני כדאשכחן בשור המועד דליכא דפליג, ע"כ. ומשמע דס"ל דכל ספק איסור בתרי זמני נמי אזלינן לחומרא. וע"י להלן.

והרשב"א והריטב"א (ש"ס ד"ה נשואין) פירשו דטעמא דפסקינן בהא כרבי ובהא כרשבי"ג, **משום דספיקא היא אי הויא חזקה בתרי זמני או לא**, הלכך גבי נשואין דסוקנתא אזלינן לחומרא וה"ה למילה מהאי טעמא, ובמלקות אע"ג דבספק נפשות להקל, שאני הכא דהא אוקימנא בדוכתה דהא מייירי בחייבי כריתות וכיון דחמירי טובא מחמירין ביה מפני ייסור הרשעים לבער עושי רשעה כיון דממילא הוא דמייתי, אבל וסתות דרבנן אזלינן לקולא, וגבי שור המועד שאין מוציאין ממון מחזקתו אלא בדבר ברור, ע"כ. ומשמע דס"ל דבנפשות ונדאין אזלינן לחומרא ובדברנן אזלינן לקולא.

והנה **בתשובת הרשב"א** (ח"א סי' ק"ג) כתי' לענין איסור אכילת תולעים, דמי שמצא במאכל שתי תולעים, הוזהר המאכל כמתולע, והיכן שלא אפשר בבדיקה נאסר. וכן הביאו **הב"י** ו"ו"ד סי' פ"ד (ד"ה כתב הרשב"א בתשובה) **והב"ח** (ש"ס סוף אות ב').

אלא **שהב"י** ו"ו"ד סי' ק' כתי' בשם **הרשב"א** (ש"ס) מצא שלשה תולעים הוזהר המאכל כמתולע. וכן פסק **בשו"ע** (ו"ו"ד סי' פד סע' ט' וס"ג סע' ד). וביאר **הב"ח** (ס"ט) דזה אתי כרשבי"ג דבתלתא זימני הויא חזקה, ומי"מ ראוי להחמיר ולאסור במצא שם תרי זימני וכרסת **הרשב"א** המובא בסימן פ"ד, והיינו כרבי דבתרי זמני הויא חזקה, ע"כ.

והט"ז (סי' ק' ס"ק ה) כתי' דהעיקר כגרת **הב"י** בסי' ק' דלשלה בעינן, דהא כבר כתב **הרא"ש** (ש"ס) דבנשואין ומילה קיי"ל כרבי משום ספק נפשות להקל, ומשמע דבשאר דוכתי קיי"ל כרשבי"ג דבגי"פ הוי חזקה. וכן פסק **הפמ"ג** (ו"ו"ד סי' ס"ק ג') דבמשמע **הט"ז** דעדתו דדוקא בפנשות דחמירא דחמירא בתמירין בב"פ, ע"כ. וכן פסק **הב"י** (סי' ט) ע"פ **הרא"ש** דהלכה כרשבי"ג, אלא משום סכ"נ קיי"ל כרבי בנשואין ומילה. וכ"כ **הט"ז** שם, ועיין סי' קנ"ד (סע' יב), ע"כ.

אבל **המנחת יעקב** (כלל מו' ס"ק כט - ס') דחה דברי **הט"ז** דאדרבה מדכתי' **הרי"ף והרא"ש** שם דמסתברא דמילה כנשואין דבתרי זימנא הוי חזקה דספק נפשות להקל, וא"כ לענין חשש איסור דאין כמו בתולעים ודאי קיי"ל דספיקא דאין לחומרא דבתרי זימנא הוי חזקה, **וברא"ש** מבואר להדיא דבספק איסור לחומרא והוא פשוט. ועיי"ש שכתב דהוא פשוט. ועיי"ש שכתב דהוא פשוט.

ביחזקה"ש של בי או גי פעמים, אלא עיקר הענין הוא כל שנמצא תולעים מרובים בלדנה. וכן **הבב"א** (חולין נה) דחה דעת **הט"ז** משום דלא קיי"ל כרשבי"ג רק לחומרא, וע"כ לדינא יש להחמיר בשל תורה **כהב"ח** אפי' באשכח בי תולעים דהוי חזקה. **ובביאור הגר"א** (סי' ק' אות ב) כתי' דמספקא לן כמאן הלכתא (כרשבי"ג או כרבי) ונדאין לחומרא, ובדרבנן כהא דתולעים דמה"ת בטלין ברוב מקילינן בגי"פ. וכן מבואר **ביד יהודה** (ש"ס סי' יח). וע"י **בשבט הלוי** (ח"י סי' קכה אות ד). **והבב"א** (אה"ע סי' ט' אות ז) דחה דעת **הט"ז** דהרי כתי' **הרא"ש** "דהני מלי לענין איסורא". וכ"כ **התוס'** (ס"ה ד"ה נשאת) ומבואר דמחמירין כרבי אף לענין איסורא, ומה שמצינו בענין משפחת נכפין דבעינן גי"פ כבר כתי' **הנמוק"י** (ש"ס), דמודה רבי במשפחה דבעינן תלתא זימני [א.ה.] ע"י הלל בביאור דברי **הנמוק"י**. וע"י עוד **בפת"ש** (אה"ע סי' ט' ס"ק ב).

ד. חזקת אחיות אם פנה בב' פעמים

והנה מבואר דלענין משפחה בעינן תלתא זמנא, וילפינן לה מהא דמבואר בגמ' ד"אחיות מחזקות" והיינו אחיות שמלו את בן ומתו שהוחזקו, ואחות שילדה אינה מלה את בנה. וכן פסקו **הרי"ף** (כ' ברי"ף), **הרמב"ם** (ש"ס) **והטשו"ע** (אה"ע סי' ב' סע' ז).

ומפרש **הנמוק"י** (ש"ס ד"ה הוא) דשאני הא דמשפחת מצורעין דאפי' רבי מודה שאין לחוש במשפחה בפחות מתלתא זמני, ע"כ. וכן הוא **בריטב"א** (ש"ס ד"ה הוא). וכן נקט **הח"מ** (ש"ס סי' ק'). **והמאירי** (ש"ס ד"ה ד"ה) כתי' דשאני **חולי דמילתא דלא שכיחא ואקילו בה**. אבל **הרשב"א** (ש"ס) כתי' דהא דאמר רבא גבי אחיות הוא דאתחזק תלתא זמני, אבל תרי חזקה, בעלמא הוא, התם באחיות דוקא דאחיות לא מחזקות אלא בתלת זמני דחידוש היא, אבל אנפשיה כרבי זימני הויא חזקה, ע"כ. וכתב **בפרק אורה** (ד"ה אמר רבא) ד"ל **הרשב"א** לשיטתו אזיל שכתב דהא דפסקין במילה ונישואין בב"פ, הוא מודה מילי לענין איסורא, ולכך בהא דמשפחת מצורעים ונכפין **דאין הסכנה גדולה כ"כ** אין להחמיר עד דאיתחזק גי"פ. ולפי **הנמוק"י** שכתב דרב מודה בהא, קשה היכי פשיט מהא דקמיינתא אחרינתא, וי"ל דהיינו דקאי השי"ס ודילמא הא קמ"ל דאחיות מחזקות. ובאמת בעינן תלתא דווקא.

